

הספדים

על מרן הגר' ח' קניבסקי זצ"ל

מהגר' מ' גריינימן שליט"א

הספד על מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל

מהגר"מ גריינימן שליט"א

בישיבת קרית מלך

בשו"ע הלכות אבילות כותב המחבר, "מצוה גדולה להספיד על המת כראוי ומצותו שירים קולו לומר עליו דברים המשברים את הלב כדי להרבות בכיה ולהזכיר שבחו", ומוסיף המחבר "וחכם וחסיד מזכירין להם חכמתם וחסידותם", מבואר כאן בשו"ע שיש שני דברים א. להרבות בכיה, ב. להזכיר שבחו.

תורה תורה חיגרי שק והתפלשי באפרים אבל יחיד עשי לך ומספד תמרורים.

בגמרא במועד קטן כ"ה ב' כי נח נפשיה דרבינא פתח עליה ההוא ספדנא תמרורים הניעו ראש על צדיק כתמר נשים לילות כימים על משים לילות כימים.

התאספנו כאן להספיד את מי שראוי לומר עליו, משים לילות כימים, וכדי להגדיר מעט את המושג של משים לילות כימים, שהכוונה על התמדה, ועל אחד כזה שלא פסיק פומיה מגירסא, אני חושב שנכון לספר את הסיפור על הח"ח שכידוע הי' מעשה עם הדיבוק בראדין, שאמר על חשיבותו של הח"ח בשמים שהוא כמו תנא קטן, ושזה בגלל ההתמדה שלו, ומהי ההתמדה של הח"ח, מספרים שכשהח"ח חזר מהדרך ביחד עם חתנו הר"ר הירש זצ"ל, עד שר' הירש הצעיר פשט את המעיל, הח"ח הישיש כבר ישב ליד הגמ', בקושי נכנסו הביתה מטורח הדרך והח"ח הזקן כבר בתוך הסוגיא, זה נקרא התמדה.

מהיכן זכה הגאון הנפטר ז"ל להגיע לגדלות המיוחדת והנדירה שלו, זה הכל התמדה, התמדה, התמדה, אין ערב שבת, אין ערב פסח, אין ערב סוכות אלא תמידין כסדרן מידי יום ביומו מנערותו ועד זקנותו.

לפני כמה שנים עליתי אליו, וכששאלתי בשלומי, מה היתה התגובה שלו, מלאזט נישט לערנען, לא נותנים לי ללמוד, זה מה שכאב לו, לא התלונן על הבריאות, לא על טירדות שונות, אלא רק על דבר אחד לא נותנים לי ללמוד.

שמעתי שכשרבי חיים קנייבסקי עשה שילוח הקן סיפרו זאת להגאון ר' אברהם גניחובסקי ז"ל והוא אמר שהוא אוהב לקיים את כל המצוות, ראשית הגז, פטר חמור, ועוד, והוסיף ואמר, ר' חיים קיים כל התורה כולה חוץ מדבר אחד שהוא דינא דגמרא שאותו הוא לא קיים, ומהו הדינא דגמרא, פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה....

יש הרבה סיפורי מופתים שאנשים אוהבים לספר, ואני אומר שהמופת הכי גדול שהוא עשה זה ההתמדה שלו, ולא בכדי הוא זכה לכל מה שהוא זכה, כאשר אדם יושב ראשו ורובו כל החיים שלו ליד הסטנדר ויגע ועמל בתורה זוכה לדברים הרבה כמו שכתוב במשנה באבות פ"ו רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה, זוכה לדברים הרבה, ולא עוד אלא שכל העולם כלו כדאי הוא לו, נקרא רע, אוהב את המקום, אוהב את הבריות, משמח את המקום, משמח את הבריות, ומלבשתו ענוה ויראה, ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן, ומרחקתו מן החטא, ומקרבתו לידי זכות, ונהנין ממנו עצה ותושיה בינה וגבורה, שנאמר לי עצה ותושיה אני בינה לי גבורה, ונותנת לו מלכות וממשלה וחקור דין, ומגלין לו רזי תורה, ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק, דברים אלו ראויין להאמר על הנפטר הגאון זצ"ל.

ומכח ההתמדה שלו הוא זכה לחבר חיבורים בהרבה מקצועות התורה, הוא לא חיפש להשתעשע בפלפולים וחידודים כי אם לדעת את נקודת האמת להלכה לא נמשך אלא אחרי האמת בתורה ולא עסק בטפל אלא רק בעיקר דהיינו לדעת באופן ברור מה כתוב בגמרא ומה כתוב בראשונים ולכן זכה לסברא ישרה, וכך כתב הכל להלכה כדרך שמסרו לנו רבותינו.

כל מי שמעיין בספרים שלו רואה את העמל והיגיעה בכל סוגיא וסוגיא שעוסק בה, חיבור על כל קושיות המהרש"א מתחילת הש"ס ועד סופו מאלו שהניחם בויש לישב, איך אפשר לערוך חיבור כזה בלי עמל ויגיעה, וכן זכה לערוך חיבורים יקרים מאוד על מסכתות קטנות ס"ת ציצית תפילין ומזוזה וכן כדוגמת משנ"ב על מזוזה אשר ביררם עד להלכה, וזה מלבד ספרו הגדול שאני זוכר שהתחילו בבחרותו על הלכות עגלה ערופה, וכן עשה ספר על דיני חגבים ועל דיני מחצית השקל ועל דיני קידוש החודש, ועוד חבורים נדירים ומיוחדים, ועל כולנה הספר שעשה דרך אמונה על כל סדר זרעים, וסיכם ופירק כל דברי הראשונים והאחרונים והוציא כל ההלכות מספרי רבינו הגדול מרן החזו"א שכידוע הוא העמיד את כל המצוות התלויות בארץ, והנפטר הגדול ז"ל ערך השולחן על כל סדר זרעים פרטיהם ופרטי פרטיהם גם בהלכות ערלה וכלאים שהם מקצועות קשות ביותר, וכמו שכתב בהקדמתו לדרך אמונה שבכל הכרעות החזו"א הוא

פוסק כמותו כי הוא בתראה ומרא דארעא דישראל ועמוד ההוראה, ובזכות הספר הזה נפתח השער לכל ההוגים בענינים אלו, ורבו הכוללים שהתחילו לעסוק במסכתות של סדר זרעים בזכותו, וזכות הרבים תלוי בו, והכל בשפה קלה וברורה כלולה בכל הידיעות המקיפות והרחבות שזכה להן, מכח התמדתו.

ועל כל זה אנו צריכים לבכות כמ"ש המחבר להרבות בכיה, על האי שופרא דבלי בארעא קא בכינא, הלא עליו ניתן לומר משמת ר' שמריהו יוסף חיים בטלו השקדנים, וכתב החזו"א באגרותיו ששקידה אינו תלוי בהארכת הזמן אלא במסירת האישיות ונתינת הלב במתנה לעיון התורה, והוא הנפטר הגדול הזה זכה גם בזה וגם בזה שכל זמנו הי' מסור ללימוד התורה ואף מסר נפשו עליה גם בצעירותו שהיה עני דחוק וגם בעוד שמאות אלפים התדפקו על פתחו ומ"מ לא התעייף ולא התעצל והיה תמיד באמצע משנתו וחוזר על משנתו וכל ימיו התרחק מאוד מכל רבנות ומכל מקום שיש שם כנופיא ורוב עץ, וכן התרחק מכל מקום של מחלוקת, אלא רק בעמל התורה כל הזמן.

כ' בגמ' בשבת ס"פ שואל א"ל רב לרב שמואל בר שילת אחים בהספדאי דהתם קאימנא, בפשוטו הכוונה שאהיה שם ואשמע איך תחמם בהספד שלי, וע"ד דרש י"ל שהנה המלאכים הם עומדים ובנ"א הוא הולך כמ"ש ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה, וכשבנ"א נפטר הוא מפסיק להיות הולך, ההליכה זה העליה שבנ"א עולה כל הזמן ע"י תורה ומע"ט, וזהו שאמר רב עכשיו שאני הולך להיפטר אז אני יפסיק להיות הולך, ולכן תחמם את ההספד דהתם - בעולם הבא - קאימנא אני כבר עומד ולא יכול לעלות, אבל ע"י שתחמם את ההספד וילכו בדרכים שלי אהיה גם אני הולך.

איזהו בן העוה"ב - כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא אבל מי זה בן העוה"ב, הגמ' שם בשבת אומרת בעא מיניה ר' אלעזר מרב איזהו בן העוה"ב א"ל ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר זה הדרך לכו בו כי תאמינו וכי תשמאלו, ויש עוד גמ' בסנהדרין פ"ח ב' שלחו מתם איזהו בן עולם הבא ענוותן ושפל ברוך שייף עייל שייף ונפיק גריס באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיה, והרי שלחו מתם זה ג"כ ר' אלעזר כמ"ש בסנהדרין י"ז, וא"כ מ"ש דבשבת הסתפק ובסנהדרין שלח מעצמו, ומה החילוק בין ב' הדברים, וי"ל דבשבת מיירי לאחר פטירתו כשאין ידוע עליו ע"י מעשיו ור' אלעזר שלח לשאול האם יש סימן לדבר ולכך לא השיבו על מעלת מעשיו אלא ואזניך תשמענה שאם כולם מדברים עליו זה סימן שהוא בן העוה"ב, אבל בסנהדרין

איירי על מעלת המעשים לזכות להיות בן עוה"ב ולהכיר על האדם שהוא במעלה זו בחייו קודם פטירתו, והגמ' שם אומרת יהבו ביה רבנן עינייהו ברב עולא בר אבא, ואה"נ שכל אמורא הוא בן עוה"ב אבל הוא היה באופן מיוחד.

אנחנו יכולים בדורינו הזה לומר על הנפטר הזה שכבר בחייו ראו איזהו בן עוה"ב בדורינו שייף עייל שייף ונפיק נכנס לביהמ"ד וגם כשיוצא לא מדבר בשום מקום לא הולך לשום מקום תמיד חזרה לגמרא, גריס באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיה.

המדרש אומר ד' דברים שהם תשמישו של עולם ואם אבדו יש להם חליפין ואלו הם כי יש לכסף מוצא ומקום לזהב יזקו וברזל מאפר יוקח ואבן יצוק נחושה אבל ת"ח אם מת מי יביא לנו את תמורתו וכ"ש בת"ח מובהק שאנו באים להספידו.

קראנו אתמול בקריאת התורה וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה', מה היא השריפה ? השריפה היא הקלף הזה שעליו היה כל התורה שבכתב ושבע"פ, לא פעם אחת ולא שנים אלא עשרות עשרות פעמים, שכבר מנערותו סיים בכל שנה ושנה את כל הש"ס בבלי וירושלמי וכל המדרשים, רמב"ם, שו"ע, ועוד ועוד, וכשהיה בחור צעיר אמר לי מרן החזו"א עליו שהוא כבר סיים את כל הש"ס ארבע או חמש פעמים.

וזכה לכל זה מפני שזכה במ"ח קנינים בשימוש חכמים במקרא במשנה במיעוט שינה במיעוט שיחה במיעוט תענוג במיעוט שחוק, אם רק נתבונן במידת השתיקה שלו שמעולם לא התחיל לדבר עם שום אדם עד שפנו אליו, וכ' באגרת הגר"א בשם חז"ל שכל רגע שאדם חוסם את פיו זוכה לאור הגנוז שאין כל מלאך וברי' יכולים לשער, וגם כשפנו לדבר אתו היה ממעט בדיבור ככל האפשר עם כל התמדתו העצומה ושהי' חבל לו על כל דקה ממש בבחינת לרגעים תבחננו, הי' מקבל את כל האלפים שבאו לפתחו בסבר פנים יפות ומעולם לא ראוהו כועס וכל שמחתו הי' רק ממשמחי לב.

אגרא דהספידא דלויי ויש פירוש לשון לדלות ממעשיו, להתחזק במדת השתקנות מה אומנותו של אדם בעוה"ז ישים עצמו כאילם.

חיזוק לשמירת הדיבור

כשאנחנו מדברים על הענין של דיבור ושתיקה אנחנו לא יכולים להתעלם ממה שהגאון כתב באגרת הגר"א שזה נוגע לכולם ובפרט לבני תורה, וז"ל אפי' בשבת ויו"ט וכו' ובקושי התירו לומר שלום בשבת.

הגאון כותב דברים שכל מילה שלו מוסכם עם כל התורה כולה ונגלה ובנסתר, והוא כותב העיקר לזכות לעוה"ב בשמירת פיו, וזהו יותר מכל התורה והמעשים שהפה הוא קודש קודשים, והוא אומר שעד יום מותו צריך האדם להתיישר ולא בתעניות וסיגופים אלא ברסן פיו ותאוותיו וזהו התשובה וזה פרי כל העוה"ב.

והגאון ממשיך וכל זה בדברים יתרים שיש כף הקלע על כל דיבור ודיבור, אבל בדברים האסורים כגון לשוה"ר ורכילות ושקר וביהמ"ד ובשבת, על כל אלה צריך לירד לשאול מטה וא"א לשער גודל היסורים והצרות שסובל ולא נאבד אפי' דיבור אחד

מי יודע כמה אפשר להכשל ע"י כל דיבור, פעם ידעו שלא מדברים והיום נהיה הפקר הפה מה שלא היה לעולמים, וברוב דברים לא יחדל פשע ולכן מה אומנותו ישים עצמו כאילם.

והנה קיי"ל שאדם צריך לתת כל ממונו כדי לא לעבור על לאו וא"כ מי שקונה טלפון בכמה שקלים אם פעם א' ידבר עי"ז לה"ר אז צריך לתת כל ממונו כדי שלא להכשל ולא רק כמה שקלים.

חיזוק לבין הזמנים

והנה כידוע שעיקר ההספד הוא לדלות ולקבל דברים ממעלות הנפטר וכמובן שלא ניתן לדרוש מכל אחד להגיע לשלימות כזו ובעמדנו כעת סמוך ונראה לבין הזמנים כמה נחוץ להתחזק בזמן זה הנקרא בין הזמנים, ואיתא בברכות לה אמר להו רבא לרבנן לא תתחזו קמאי לא ביומי ניסן ולא ביומי תשרי בגלל הפרנסה אבל מי שאין לו פרנסה אין לו בין הזמנים, וזה פשוט ככה.

אז מה אנחנו יכולים לקבל מהשלמות של הנפטר הזה, כתב רש"י בשבת קכ"ט ב' יומי דמפגרי בהו רבנן, שהיו התלמידים מתעצלים מלבוא בביהמ"ד קרי לי' יומי דשפמי כלומר היום הזה אבד לו, ואין בו תועלת, צריך לדעת עד כמה צריך להתחזק בבין הזמנים, לדעת שעפ"י דין תורה אין בין הזמנים וזה רק עצלות מחפשים להנות מהעוה"ז אבל זה לא נכון, אדרבה הבין הזמנים יועיל שאח"כ יכנסו לזמן קיץ ברגל ימין ויכנסו ללימוד טוב, זה מה שצריך לעשות בבין הזמנים ללמוד עם חברות ולתעלות וזה יתן את כל הכח בזמן אח"כ, וזה בכלל שאסור להתבטל ולא לחפש תענוגים, צריך מאד להזהר בזה, ובזה מעמידים את התורה שלא יהיה הפסק בתורה שהעולם עומד על התורה.

שנזכה ללמוד מדרכיו, מהתמדתו העצומה ומניצול הזמן ומהשתיקה, ויבולע המוות לנצח ומחה ה' אלו' דמעה מעל כל פנים ונאמר אמן.

הספד על מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל

מהגר"מ גריינימן שליט"א

בבית הכנסת בני הישיבות סנהדריה המורחבת ירושלים

אור לכ"א אדר ב' תשפ"ב

[נכתב ע"י א' השומעים]

תורה תורה חגיגי שק והתפלשי באפרים אבל יחיד עשי לך ומספד תמרורים.

בגמרא במועד קטן כ"ה ב' כי נח נפשיה דרבינא פתח עליה ההוא ספדנא תמרים הניעו ראש על צדיק כתמר נשים לילות כימים על משים לילות כימים-להתאבל לילות כימים על מי שמשים לילות כימים בהתמדת התורה.

כ' בגמ' בשבת ס"פ שואל א"ל רב לרב שמואל בר שילת אחים בהספדאי דהתם קאימנא, בפשרו הכוונה שאהיה שם ואשמע איך תחמם בהספד שלי, וע"ד דרש י"ל שהנה המלאכים הם עומדים ובנ"א הוא הולך כמ"ש ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה, וכשבנ"א נפטר הוא מפסיק להיות הולך, ההליכה זה העליה שבנ"א עולה כל הזמן ע"י תורה ומע"ט, וזהו שאמר רב עכשיו שאני הולך להיפטר אז אני יפסיק להיות הולך, ולכן תחמם את ההספד דהתם -בעולם הבא- קאימנא אני כבר עומד ולא יכול לעלות, אבל ע"י שתחמם את ההספד וילכו בדרכים שלי אהיה גם אני הולך.

איזהו בן העוה"ב- כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא אבל מיהו בן העוה"ב, הגמ' שם בשבת אומרת בעא מיניה ר' אלעזר מרב איזהו בן העוה"ב א"ל ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר זה הדרך לכו בו כי תאמינו וכי תשמאלו, ויש עוד גמ' בסנהדרין פ"ח ב' שלחו מתם איזהו בן עולם הבא ענוותן ושפל ברוך שייף עייל שייף ונפיק גריס באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיה, והרי שלחו מתם זה ג"כ ר' אלעזר כמ"ש בסנהדרין י"ז, וא"כ מ"ש דבשבת הסתפק ובסנהדרין שלח מעצמו, ומה החילוק בין ב' הדברים, וי"ל דבשבת מיירי לאחר פטירתו כשאין ידוע עליו ע"י מעשיו ור' אלעזר שלח לשאול האם יש סימן לדבר ולכך לא השיבו על מעלת מעשיו אלא ואזניך תשמענה שאם כולם מדברים עליו זה סימן שהוא בן העוה"ב, אבל בסנהדרין אייר על מעלת המעשים לזכות להיות בן עוה"ב ולהכיר על האדם שהוא במעלה זו בחייו קודם פטירתו, והגמ' שם אומרת יהבו ביה רבנן עינייהו ברב עולא בר אבא, ואה"נ שכל אמורא הוא בן עוה"ב אבל הוא היה באופן מיוחד.

אנחנו יכולים בדורינו הזה לומר על הנפטר הזה שכבר בחייו ראו איזהו בן עזה"ב בדורינו שייך עייל שייך ונפיק נכנס לביהמ"ד וגם כשיוצא לא מדבר בשום מקום לא הולך לשום מקום תמיד חזרה לגמרא, גריס באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיה.

המדרש אומר ד' דברים שהם תשמישו של עולם ואם אבדו יש להם חליפין ואלו הם כי יש לכסף מוצא ומקום לזהב יזוקו וברזל מאפר יוקח ואבן יצוק נחושה אבל ת"ח אם מת מי יביא לנו את תמורתו וכ"ש בת"ח מובהק שאנו באים להספידו.

לן יאה למיבכי וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ד' כי על העור-הקלף הזה נכתבה כל תורה שבכתב ושבעל פה לא פעם אחת אלא עשרות פעמים, כי כבר מנערותו סיים בכל שנה את כל הש"ס בבלי וירושלמי וכל המדרשים וכל הרמב"ם והשו"ע ועוד ועוד, איזה מחבר יש כדוגמתו שכל שאיפותיו הם לברר וללבן הרבה עניינים במקצועות שונות בתורה, והוא שקוע בהם יומם ולילה ובכל זאת הוא מתגבר בכל כוחותיו להקדיש שעות מרובות לחזור ולשנן את כל מה שכבר יודע בעל פה וכל יום ויום הוא חוזר שוב ושוב, וכבר כשהי' בחור צעיר אמר לי דודי מרן החזו"א עליו שהוא כבר סיים הש"ס ארבע או חמש פעמים, והגבורה הזאת שבשעה שהוא מונח ראשו ורובו בסוגיות עמוקות שכל שולחנו מלא בספרים ובתשובות לשקוד על החזרה של כל התורה, זה אות ועדות על המצב שלו בתורה.

כתוב במשנה באבות פ"ו רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה, זוכה לדברים הרבה, [ר' חיים עוזר אמר שלא כתוב במשנה מה זה הדברים הרבה אבל שכשורואים את הח"ח רואים מה שזכה רואים מה זה דברים הרבה].

והמשנה ממשיכה ולא עוד אלא שכל העולם כלו כדאי הוא לו, נקרא רע, אהוב, אוהב את המקום, אוהב את הבריות, משמח את המקום, משמח את הבריות, ומלבשתו ענוה ויראה, ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן, ומרחקתו מן החטא, ומקרבתו לידי זכות, ונהנין ממנו עצה ותושיה בינה וגבורה, שנאמר לי עצה ותושיה אני בינה לי גבורה, ונותנת לו מלכות וממשלה וחקור דין, ומגלין לו רזי תורה, ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק, דברים אלו נאמרו ונתקיימו על הנפטר הגאון זצ"ל.

וזכה לכל זה מפני שזכה במ"ח קנינים בשימוש חכמים במקרא במשנה במיעוט שינה במיעוט שיחה במיעוט תענוג במיעוט שחוק, אם רק ניקח את שכרו במידת השתיקה שמעולם לא התחיל לדבר עם שום אדם עד שפנו אליו על זה לבד השכר הוא עצום ורב כמש"כ באגרת הגר"א בשם חז"ל שכל רגע שאדם חוסם את פיו זוכה לאור הגנוז שאין כל מלאך וברי' יכולים לשער, וגם כשפנה לדבר אתו היה ממעט בדיבור ככל האפשר עם כל התמדתו הנוראה ושהי' חבל לו על כל דקה ממש בבחינת לרגעים תבחננו, הי' מקבל את כל האלפים שבאו לפתחו בסבר פנים יפות ומעולם לא ראוהו כועס וכל שמחתו הי' רק ממשמחי לב שזהו התורה.

הענין הזה שהיה שתקן זה ענין גדול מאוד הגמ' אומרת בחולין מה אומנותו של האדם בעוה"ז ישים עצמו כאילם.

לא ביקש גדולה לעצמו לא הי' לו שום משרה ולא שימש כראש ישיבה אלא יגע ועמל בצנעא ובסתר עד שתורתו הכריזה עליו מבחוץ והקב"ה פרסמו מקצה העולם ועד קצהו.

חיזוק לשמירת הדיבור

כשאנחנו מדברים על הענין של דיבור ושתיקה אנחנו לא יכולים להתעלם ממה שהגאון כתב באגרת הגר"א שזה נוגע לכולם ובפרט לבני תורה, וז"ל אפי' בשבת ויו"ט וכו' ובקושי התירו לומר שלום בשבת.

הגאון כותב דברים נוראים ונוראים שכל מילה שלו מוסכם עם כל התורה כולה בנגלה ובנסתר, והוא כותב העיקר העיקר לזכות לעוה"ב בשמירת פיו, וזהו יותר מכל התורה והמעשים שהפה הוא קודש קודשים, והוא אומר שעד יום מותו צריך האדם להתייגר ולא בתעניתים וסיגופים אלא ברסן פיו ותאוותיו וזהו התשובה וזה פרי כל העוה"ב.

והגאון ממשיך וכל זה בדברים יתרים שיש כף הקלע על כל דיבור ודיבור, אבל בדברים האסורים כגון לשוה"ר ורכילות ושקר ובביהמ"ד ובשבת, על כל אלה צריך לירד לשאול מטה וא"א לשער גודל היסורים והצרות שסובל ולא נאבד אפי' דיבור אחד

מי יודע כמה אפשר להכשל ע"י כל דיבור, פעם ידעו שלא מדברים והיום נהיה הפקר הפה מה שלא היה לעולמים, וברוב דברים לא יחדל פשע ולכן מה אומנותו ישים עצמו כאילם.

והנה קיי"ל שאדם צריך לתת כל ממונו כדי לא לעבור על לאו וא"כ מי שקונה טלפון בכמה שקלים אם פעם א' ידבר עי"ז בלה"ר אז צריך לתת כל ממונו כדי שלא להכשל ולא רק כמה שקלים.

שמעתי שכשרבי חיים קנייבסקי עשה שילוח הקן סיפרו זאת להגאון ר' אברהם גניחובסקי ז"ל והוא אמר שהוא אוהב לקיים את כל המצוות, והוסיף ואמר ר' חיים קיים כל התורה כולה חוץ מדבר אחד שהוא דינא דגמרא שאותו הוא לא הצליח לקיים מעולם, ומהו הדינא דגמרא, **פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה...**

איתא בספר מנורת המאור מעשה בתלמיד אחד, שהיה מתייחד במקום אחד, והיה למד בו מסכת חגיגה. והיה מהדר ומהפך בה כמה פעמים, עד שלמד אותה היטב והיתה שגורה בפיו, ולא היה יודע מסכתא אחרת מן התלמוד זולתה, והיה שונה בה כל ימיו. כיון שנפטר מן העולם הזה, היה לבדו באותו בית שהיה לומד בו מסכת חגיגה, ולא היה שום אדם יודע פטירתו. מיד באה אשה אחת, ועמדה עליו, והרימה קולה בבכי ובמספד, ותרבה אנחתה וצעקתה, כאשה שהיא סופדת על בעלה, עד אשר נקבצו ההמון, ואמרה להם, ספדו לחסיד זה, וקברוהו בכבוד גדול, וכבדו את ארונו, ותזכו לחיי העולם הבא, שזה כבדני כל ימיו ולא הייתי עזובה ולא שכוחה בימיו. מיד נתקבצו כל הנשים וישבו עמה סביב למטתו ועשו עליו מספד גדול, והאנשים נתעסקו בתכריכיו ובכל צרכי קבורתו, וקברו אותו בכבוד גדול. ואותה אשה בוכה במר נפש וצועקת. אמרו

לה, מה שמך. אמרה להם, חגיגה שמי. וכיון שנקבר אותו חסיד נעלמה מן העין אותה אשה. מיד ידעו שמסכת חגיגה היתה, שנראית להם בצורת אשה, ובאה בשעת פטירתו לספוד לו ולבכותו ולקברו בכבוד, מפני שהיה שונה בה ושוקד עליה ללמוד אותה.

מה נאמר ומה נדבר הרי עכשיו אחרי שגלה הכבוד הזה מישראל סופדים ובוכים עליו שישים מסכתות הש"ס שהי' חוזר ושונה אותם מידי שנה בשנה, עליו ניתן לומר משמת ר' שמריהו יוסף חיים בטלו השקדנים, וכתב החזו"א באגרותיו ששקידה אינו תלוי בהארכת הזמן אלא במסירת האישיות ונתינת הלב במתנה לעיון התורה, והוא הנפטר הגדול הזה זכה גם בזה וגם שכל זמנו הי' מסור ללימוד התורה ואף מסר נפשו עליה גם בצעירותו שהיה עני דחוק וגם בעוד שמאות אלפים התדפקו על פתחו ומ"מ לא התעייף ולא התעצל והיה תמיד באמצע משנתו וחוזר על משנתו וכל ימיו התרחק מאוד מכל רבנות ומכל מקום שיש שם כנופיא ורוב עָם, וכן התרחק מכל מקום של מחלוקת, רק בעמל התורה כל הזמן.

איך זכה לכל זה יש חושבים שכביכול זכה לבקיאותו בלימוד מקופיא כדרך הבקיאים שהעיון האמיתי הוא מהם והלאה, וכל האומר כן אינו אלא טועה כי ספריו המרובים יעידו על עיון וגייעה לברר ברור אחר ברור דבר דבור על אופניו, וזה נכון שלא חיפש להשתעשע בפלפולים וחידודים כי אם לדעת את נקודת האמת להלכה לא נמשך אלא אחרי האמת בתורה ולא עסק בטפל אלא רק בעיקר דהיינו לדעת באופן ברור מה כתוב בגמרא ומה כתוב בראשונים ולכן זכה שהיה לו סברא ישרה ובכל שאלה שדנו עמו היה נוטה אל האמת, וכבר בנערותו קיבל מאביו בעל הקהילות יעקב זצ"ל שדודינו מרן החזו"א הוא המוסר התורה האחרון וכמו שכתב בהקדמתו לדרך אמונה שבכל הכרעות החזו"א הוא פוסק כמותו כי הוא בתראה ומרא דארעא דישראל ועמוד ההוראה.

מי כמוהו זכה לעשות ספר מלא וגדוש על כל ספרי הרמב"ם ולהראות מקור לכל מילה ברמב"ם ולפתור הרבה מהדברים שהנו"כ ושאר מחברים נתייגעו בהם ולא הגיעו לפתורנו, וכן זכה לחבר ספר המיישב כל קושיות המהרש"א מתחילת הש"ס ועד סופו מאלו שהניחם בויש לישב, וזכה גם לחבר ביאור נאה על כל הירושלמי, וכן זכה לערוך חיבורים יקרים מאוד על מסכתות קטנות ס"ת ציצית תפילין ומזוזה וכן כדוגמת משנ"ב על מזוזה אשר ביררם עד להלכה, וזה מלבד ספרו הגדול שאני זוכר שהתחילו בבחירתו על הלכות עגלה ערופה, וכן עשה ספר על דיני חגבים ועל דיני מחצית השקל ועל דיני קידוש החודש, הכל בשפה קלה וברורה כלול בכל הידיעות הנצרכות בכדי להגיע אל ההלכה הצרופה.

ועל כולנה הספר שעשה דרך אמונה על כל סדר זרעים, וסיכם ופירק כל דברי הראשונים והאחרונים והוציא כל ההלכות מספרי החזו"א בנוסף למכתבים ודברים בע"פ, והוא שערך השולחן על כל סדר זרעים פרטיהם ופרטי פרטיהם גם בהלכות ערלה וכלאים שהם מקצועות קשות ביותר, וכמובן שהראשון שעשה על זרעים וטהרות זה החזו"א, ובזכות הספר הזה נפתח השער לכל ההוגים בענינים אלו ורבו הכוללים שהתחילו לעסוק במסכתות של סדר זרעים בזכותו, וזכות הרבים תלוי בו.

חיזוק לבין הזמנים

והנה כידוע שעיקר ההספד הוא לדלות ולקבל דברים ממעלות הנפטר וכמובן שלא ניתן לדרוש מכל אחד להגיע לשלימות כזו ובעמדנו כעת סמוך ונראה לבין הזמנים כמה נחוץ להתחזק בזמן זה הנקרא בין הזמנים, ואיתא בברכות לה אמר להו רבא לרבנן לא תתחזו קמאי לא ביומי ניסן ולא ביומי תשרי בגלל הפרנסה אבל מי שאין לו פרנסה אין לו בין הזמנים, וזה פשוט ככה.

אז מה אנחנו יכולים לקבל מהשלמות של הנפטר הזה, כתב רש"י בשבת קכ"ט ב' יומי דמפגרי בהו רבנן, שהיו התלמידים מתעצלים מלבוא בביהמ"ד קרי לי' יומי דשפמי כלומר היום הזה אבד לו, ואין בו תועלת, צריך לדעת עד כמה צריך להתחזק בבין הזמנים, לדעת שעפ"י דין תורה אין בין הזמנים וזה רק עצלות מחפשים להנות מהעוה"ז אבל זה לא נכון, אדרבה הבין הזמנים יועיל שאח"כ יכנסו לזמן קיץ ברגל ימין ויכנסו ללימוד טוב, זה מה שצריך לעשות בבין הזמנים ללמוד עם חברות ו להתעלות וזה יתן את כל הכח בזמן אח"כ, וזה בכלל שאסור להתבטל ולא לחפש תענוגים, צריך מאד להזהר בזה, ובזה מעמידים את התורה שלא יהיה הפסק בתורה שהעולם עומד על התורה.

בהקדמה לבאר שבע כתב וז"ל כי עין בעין כמה ס"ד בכמה פנים שונים באשר התחלתי ללמוד עם חברים מקשיבים לקולי מסכת הוריות ביומי דמפגרי בהו רבנן שקוראים בארצנו בין הזמנים כי גרסה נפשי לתאבה להשלים מסכתא תחת בין הזמנים כי גרסה נפשי לתאבה להשלים מסכתא תחת בין הזמנים, ובמהרש"א שבת קי"ט ב' בד"ה ואמר רבה וכו' כתב דרוב עונות וכמעט כולם הם בדור הזה בעו"ה. איסורי שבת מעט מזער שנוהרים בהם ורבים שאינן יודעין באיסורין וראוי בכל קהלה להודיע ברבים לדרוש להן ולהודיע איסורין. וביטול תינוקות של בית רבן הוא מצוי בכל קהלה גם הבחורים מבטלין רוב הימים בבין הזמנים והולכים ברחובות בביטולים וטילים. בענין שהשוו קטן כגדול הוא פרוץ בדור הזה שכ"א רוצה להיות רב ואב"ד באין תורה והוא בכלל רבים חללים וגו'.

בדרשות מהר"ל מפראג (דרוש בסוף באר הגולה עמוד מ"ו) כתב ובארצות אלה אין משגיחין ע"ז כלל עד שבעו"ה כמעט נסתלקה תורה לגמרי מישראל עי"ז ויותר מכל הוא ביטול הלימוד שאין תורתם כי אם באקראי לא תמידים כי אם לתקופת השנה ואח"כ יקראו דרור לארץ לכנות הזמן בין הזמנים וכל אחד הולך בשרירות ליבו הרע שכל זמן שאינו עוסק בדברי הבאי האלו שאין בהם ממש יחשוב שאי"צ ללמוד כלל וכאילו אי"ז זמן לתורה לקרותו בין הזמנים, ואם הראשונים הנהיגו כך בודאי הי' זה לכמה סיבות עצמיות לתורה כידוע אך עתה אי"ז כי אם להפרת התורה לקיים אם תעזבני יום ימים אעזבך וע"י ביטול זה מרגילים עצמם לשחוק וקלות ראש וזולתם מהדברים המגונים, והטובים שבהם יעשו את עצמם כמתעוררים ללמוד פרקים אלו ולא יהי' זה אלא כי אם ימים אחדים.

וכתב בספר מכתבי התעוררות לאחי הגר"ח וז"ל וסייעתא דשמיא מיוחדת קיימת למתעסקים בתורה בזמן שהרבה קורים לו בין הזמנים וממעטים בלימוד, והלימוד כולו לשמה.

זה מה שצריך בזמן הזה ללמוד חזק וזה מה שיועיל הלאה.

שנזכה ללמוד מדרכיו שעיקר ההספד הוא לדלות ממנו כמו שאמרו בגמ' אגרא דהספדא דלויי ויש פירוש לשון לדלות ממעשיו, ויבולע המוות לנצח ומחה ה' אלו' דמעה מעל כל פנים ונאמר אמן.

הספד על מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל

מהגר"מ גריינימן שליט"א בישיבת נתיבות חכמה כ' אדר ב' תשפ"ב

[נכתב ע"י א' השומעים]

תורה תורה חיגרי שק והתפלשי באפרים אבל יחיד עשי לך ומספד תמרורים.

בגמרא במועד קטן כ"ה ב' כי נח נפשיה דרבינא פתח עליה ההוא ספדנא תמרים הניעו ראש על צדיק כתמר נשים לילות כימים על משים לילות כימים-להתאבל לילות כימים על מי שמשים לילות כימים בהתמדת התורה.

כ' בגמ' בשבת ס"פ שואל א"ל רב לרב שמואל בר שילת אחים בהספדאי דהתם קאימנא, בפשוטו הכוונה שאהיה שם ואשמע איך תחמם בהספד שלי, וע"ד דרש י"ל שהנה המלאכים הם עומדים ובנ"א הוא הולך כמ"ש ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה, וכשבנ"א נפטר הוא מפסיק להיות הולך, ההליכה זה העליה שבנ"א עולה כל הזמן ע"י תורה ומע"ט, וזהו שאמר רב עכשיו שאני הולך להיפטר אז אני יפסיק להיות הולך, ולכן תחמם את ההספד דהתם -בעולם הבא- קאימנא אני כבר עומד ולא יכול לעלות, אבל ע"י שתחמם את ההספד וילכו בדרכים שלי אהיה גם אני הולך.

איזהו בן העוה"ב- כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא אבל מיהו בן העוה"ב, הגמ' שם בשבת אומרת בעא מיניה ר' אלעזר מרב איזהו בן העוה"ב א"ל ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר זה הדרך לכו בו כי תאמינו וכי תשמאלו, ויש עוד גמ' בסנהדרין פ"ח ב' שלחו מתם איזהו בן עולם הבא ענוותן ושפל ברוך שייף עייל שייף ונפיק גריס באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיה, והרי שלחו מתם זה ג"כ ר' אלעזר כמ"ש בסנהדרין י"ז, וא"כ מ"ש דבשבת הסתפק ובסנהדרין שלח מעצמו, ומה החילוק בין ב' הדברים, וי"ל דבשבת מיירי לאחר פטירתו כשאין ידוע עליו ע"י מעשיו ור' אלעזר שלח לשאול האם יש סימן לדבר ולכן לא השיבו על מעלת מעשיו אלא ואזניך תשמענה שאם כולם מדברים עליו זה סימן שהוא בן העוה"ב, אבל בסנהדרין אייר על מעלת המעשים לזכות להיות בן עוה"ב ולהכיר על האדם שהוא במעלה זו בחייו קודם פטירתו, והגמ' שם אומרת יהבו ביה רבנן עינייהו ברב עולא בר אבא, ואה"נ שכל אמורא הוא בן עוה"ב אבל הוא היה באופן מיוחד.

אנחנו יכולים בדורינו הזה לומר על הנפטר הזה שכבר בחייו ראו איזהו בן עזה"ב בדורינו שייך עייל שייך ונפיק נכנס לביהמ"ד וגם כשיוצא לא מדבר בשום מקום לא הולך לשום מקום תמיד חזרה לגמרא, גריס באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיה.

המדרש אומר ד' דברים שהם תשמישו של עולם ואם אבדו יש להם חליפין ואלו הם כי יש לכסף מוצא ומקום לזהב יזוקו וברזל מאפר יוקח ואבן יצוק נחושה אבל ת"ח אם מת מי יביא לנו את תמורתו וכ"ש בת"ח מובהק שאנו באים להספידו.

לן יאה למיבכי וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ד' כי על העור-הקלף הזה נכתבה כל תורה שבכתב ושבעל פה לא פעם אחת אלא עשרות פעמים, כי כבר מנעורו סיים בכל שנה את כל הש"ס בבלי וירושלמי וכל המדרשים וכל הרמב"ם והשו"ע ועוד ועוד, איזה מחבר יש כדוגמתו שכל שאיפותיו הם לברר וללבן הרבה עניינים במקצועות שונות בתורה, והוא שקוע בהם יומם ולילה ובכל זאת הוא מתגבר בכל כוחותיו להקדיש שעות מרובות לחזור ולשנן את כל מה שכבר יודע בעל פה וכל יום ויום הוא חוזר שוב ושוב, וכבר כשהי' בחור צעיר אמר לי דודי מרן החזו"א עליו שהוא כבר סיים הש"ס ארבע או חמש פעמים, והגבורה הזאת שבשעה שהוא מונח ראשו ורובו בסוגיות עמוקות שכל שולחנו מלא בספרים ובתשובות לשקוד על החזרה של כל התורה, זה אות ועדות על המצב שלו בתורה.

כתוב במשנה באבות פ"ו רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה, זוכה לדברים הרבה, [ר' חיים עוזר אמר שלא כתוב במשנה מה זה הדברים הרבה אבל שכשורואים את הח"ח רואים מה שזכה רואים מה זה דברים הרבה].

והמשנה ממשיכה ולא עוד אלא שכל העולם כלו כדאי הוא לו, נקרא רע, אהוב, אוהב את המקום, אוהב את הבריות, משמח את המקום, משמח את הבריות, ומלבשתו ענוה ויראה, ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן, ומרחקתו מן החטא, ומקרבתו לידי זכות, ונהנין ממנו עצה ותושיה בינה וגבורה, שנאמר לי עצה ותושיה אני בינה לי גבורה, ונותנת לו מלכות וממשלה וחקור דין, ומגלין לו רזי תורה, ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק, דברים אלו נאמרו ונתקיימו על הנפטר הגאון זצ"ל.

וזכה לכל זה מפני שזכה במ"ח קנינים בשימוש חכמים במקרא במשנה במיעוט שינה במיעוט שיחה במיעוט תענוג במיעוט שחוק, אם רק ניקח את שכרו במידת השתיקה שמעולם לא התחיל לדבר עם שום אדם עד שפנו אליו על זה לבד השכר הוא עצום ורב כמש"כ באגרת הגר"א בשם חז"ל שכל רגע שאדם חוסם את פיו זוכה לאור הגנוז שאין כל מלאך וברי' יכולים לשער, וגם כשפנה לדבר אתו היה ממעט בדיבור ככל האפשר עם כל התמדתו הנוראה ושהי' חבל לו על כל דקה ממש בבחינת לרגעים תבחננו, הי' מקבל את כל האלפים שבאו לפתחו בסבר פנים יפות ומעולם לא ראוהו כועס וכל שמחתו הי' רק להיות ממשמחי לב.

הענין הזה שהיה שתקן זה ענין גדול מאוד הגמ' אומרת בחולין מה אומנותו של האדם בעוה"ז ישים עצמו כאילם.

לא ביקש גדולה לעצמו לא הי' לו שום משרה ולא שימש כראש ישיבה אלא יגע ועמל בצנעא ובסתר עד שתורתו הכריזה עליו מבחוץ והקב"ה פרסמו מקצה העולם ועד קצהו.

חיזוק לשמירת הדיבור

כשאנחנו מדברים על הענין של דיבור ושתיקה אנחנו לא יכולים להתעלם ממה שהגאון כתב באגרת הגר"א שזה נוגע לכולם ובפרט לבני תורה, וז"ל אפי' בשבת ויו"ט וכו' ובקושי התיירו לומר שלום בשבת.

הגאון כותב דברים נוראים ונוראים שכל מילה שלו מוסכם עם כל התורה כולה בנגלה ובנסתר, והוא כותב העיקר העיקר לזכות לעוה"ב בשמירת פיו, וזהו יותר מכל התורה והמעשים שהפה הוא קודש קודשים, והוא אומר שעד יום מותו צריך האדם להתייגר ולא בתעניתים וסיגופים אלא ברסן פיו ותאוותיו וזהו התשובה וזה פרי כל העוה"ב.

והגאון ממשיך וכל זה בדברים יתרים שיש כף הקלע על כל דיבור ודיבור, אבל בדברים האסורים כגון לשוה"ר ורכילות ושקר ובביהמ"ד ובשבת, על כל אלה צריך לירד לשאול מטה וא"א לשער גודל היסורים והצרות שסובל ולא נאבד אפי' דיבור אחד

מי יודע כמה אפשר להכשל ע"י כל דיבור, פעם ידעו שלא מדברים והיום נהיה הפקר הפה מה שלא היה לעולמים, וברוב דברים לא יחדל פשע ולכן מה אומנותו ישים עצמו כאילם.

והנה קיי"ל שאדם צריך לתת כל ממונו כדי לא לעבור על לאו וא"כ מי שקונה טלפון בכמה שקלים אם פעם א' ידבר עי"ז בלה"ר אז צריך לתת כל ממונו כדי שלא להכשל ולא רק כמה שקלים.

שמעתי שכשרבי חיים קנייבסקי עשה שילוח הקן סיפרו זאת להגאון ר' אברהם גניחובסקי ז"ל והוא אמר שהוא אוהב לקיים את כל המצוות, והוסיף ואמר ר' חיים קיים כל התורה כולה חוץ מדבר אחד שהוא דינא דגמרא שאותו הוא לא הצליח לקיים מעולם, ומהו הדינא דגמרא, **פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה...**

מה נאמר ומה נדבר הרי עכשיו אחרי שגלה הכבוד הזה מישראל סופדים ובוכים עליו שישים מסכתות הש"ס שהי' חוזר ושונה אותם מידי שנה בשנה, עליו ניתן לומר משמת ר' שמריהו יוסף חיים בטלו השקדנים, וכתב החזו"א באגרותיו ששקידה אינו תלוי בהארכת הזמן אלא במסירת האישיות ונתינת הלב במתנה לעיון התורה, והוא הנפטר הגדול הזה זכה גם בזה וגם בזה שכל זמנו הי' מסור ללימוד התורה ואף מסר נפשו עליה גם בצעירותו שהיה עני דחוק וגם בעוד שמאות אלפים התדפקו על פתחו ומ"מ לא התעייף ולא

התעצל והיה תמיד באמצע משנתו וחוזר על משנתו וכל ימיו התרחק מאוד מכל רבנות ומכל מקום שיש שם כנופיא ורוב עָם, וכן התרחק מכל מקום של מחלוקת, רק בעמל התורה כל הזמן.

איך זכה לכל זה יש חושבים שכביכול זכה לבקיאותו בלימוד מקופיא כדרך הבקיאים שהעיון האמיתי הוא מהם והלאה, וכל האומר כן אינו אלא טועה כי ספריו המרובים יעידו על עיון ויגיעה לברר בירור אחר בירור דבר דבור על אופניו, וזה נכון שלא חיפש להשתעשע בפלפולים וחידודים כי אם לדעת את נקודת האמת להלכה לא נמשך אלא אחרי האמת בתורה ולא עסק בטפל אלא רק בעיקר דהיינו לדעת באופן ברור מה כתוב בגמרא ומה כתוב בראשונים ולכן זכה שהיה לו סברא ישרה ובכל שאלה שדנו עמו היה נוטה אל האמת, וכבר בנערותו קיבל מאביו בעל הקהילות יעקב זצ"ל שדודינו מרן החזו"א הוא המוסר התורה האחרון וכמו שכתב בהקדמתו לדרך אמונה שבכל הכרעות החזו"א הוא פוסק כמותו כי הוא בתראה ומרא דארעא דישראל ועמוד ההוראה.

מי כמוהו זכה לעשות ספר מלא וגדוש על כל ספרי הרמב"ם ולהראות מקור לכל מילה ברמב"ם ולפתור הרבה מהדברים שהנו"כ ושאר מחברים נתייגעו בהם ולא הגיעו לפתרונם, וכן זכה לחבר ספר המיישב כל קושיות המהרש"א מתחילת הש"ס ועד סופו מאלו שהניחם בויש לישב, וזכה גם לחבר ביאור נאה על כל הירושלמי, וכן זכה לערוך חיבורים יקרים מאוד על מסכתות קטנות ס"ת ציצית תפילין ומזוזה וכן כדוגמת משנ"ב על מזוזה אשר ביררם עד להלכה, וזה מלבד ספרו הגדול שאני זוכר שהתחילו בבחירתו על הלכות עגלה ערופה, וכן עשה ספר על דיני חגבים ועל דיני מחצית השקל ועל דיני קידוש החודש, הכל בשפה קלה וברורה כלול בכל הידיעות הנצרכות בכדי להגיע אל ההלכה הצרופה.

ועל כולנה הספר שעשה דרך אמונה על כל סדר זרעים, וסיכם ופירק כל דברי הראשונים והאחרונים והוציא כל ההלכות מספרי החזו"א בנוסף למכתבים ודברים בע"פ, והוא שערך השולחן על כל סדר זרעים פרטיהם ופרטי פרטיהם גם בהלכות ערלה וכלאים שהם מקצועות קשות ביותר, וכמובן שהראשון שעשה על זרעים וטהרות זה החזו"א, ובזכות הספר הזה נפתח השער לכל ההוגים בענינים אלו ורבו הכוללים שהתחילו לעסוק במסכתות של סדר זרעים בזכותו, וזכות הרבים תלוי בו.

חיזוק לבין הזמנים

והנה כידוע שעיקר ההספד הוא לדלות ולקבל דברים ממעלות הנפטר וכמובן שלא ניתן לדרוש מכל אחד להגיע לשלימות כזו ובעמדנו כעת סמוך ונראה לבין הזמנים כמה נחוץ להתחזק בזמן זה הנקרא בין הזמנים, ואיתא בברכות לה אמר להו רבא לרבנן לא תתחזו קמאי לא ביומי ניסן ולא ביומי תשרי בגלל הפרנסה אבל מי שאין לו פרנסה אין לו בין הזמנים, וזה פשוט ככה.

אז מה אנחנו יכולים לקבל מהשלמות של הנפטר הזה, כתב רש"י בשבת קכ"ט ב' יומי דמפגרי בהו רבנן, שהיו התלמידים מתעצלים מלבוא בביהמ"ד קרי לי' יומי דשפמי כלומר היום הזה אבד לו, ואין בו תועלת,

צריך לדעת עד כמה צריך להתחזק בבין הזמנים, לדעת שעפ"י דין תורה אין בין הזמנים וזה רק עצלות מחפשים להנות מהעוה"ז אבל זה לא נכון, אדרבה הבין הזמנים יועיל שאח"כ יכנסו לזמן קיץ ברגל ימין ויכנסו ללימוד טוב, זה מה שצריך לעשות בבין הזמנים ללמוד עם חברות ולהתעלות וזה יתן את כל הכח בזמן אח"כ, וזה בכלל שאסור להתבטל ולא לחפש תענוגים, צריך מאד להזהר בזה, ובזה מעמידים את התורה שלא יהיה הפסק בתורה שהעולם עומד על התורה.

בהקדמה לבאר שבע כתב וז"ל כי עין בעין כמה ס"ד בכמה פנים שונים באשר התחלתי ללמוד עם חברים מקשיבים לקולי מסכת הוריות ביומי דמפגרי בהו רבנן שקוראים בארצנו בין הזמנים כי גרסה נפשי לתאבה להשלים מסכתא תחת בין הזמנים כי גרסה נפשי לתאבה להשלים מסכתא תחת בין הזמנים, ובמהרש"א שבת קי"ט ב' בד"ה ואמר רבה וכו' כתב דרוב עונות וכמעט כולם הם בדור הזה בעו"ה. איסורי שבת מעט מזער שנזהרים בהם ורבים שאינן יודעין באיסורן וראוי בכל קהלה להודיע ברבים לדרוש להן ולהודיע איסורן. וביטול תינוקות של בית רבן הוא מצוי בכל קהלה גם הבחורים מבטלין רוב הימים בבין הזמנים והולכים ברחובות בביטולים וטיולים. בענין שהשוו קטן כגדול הוא פרוץ בדור הזה שכ"א רוצה להיות רב ואב"ד באין תורה והוא בכלל רבים חללים וגו'.

בדרשות מהר"ל מפראג (דרוש בסוף באר הגולה עמוד מ"ו) כתב ובארצות אלה אין משגיחין ע"ז כלל עד שבעו"ה כמעט נסתלקה תורה לגמרי מישראל עי"ז ויותר מכל הוא ביטול הלימוד שאין תורתם כי אם באקראי לא תמידים כי אם לתקופת השנה ואח"כ יקראו דרור לארץ לכנות הזמן בין הזמנים וכל אחד הולך בשרירות ליבו הרע שכל זמן שאינו עוסק בדברי הבאי האלו שאין בהם ממש יחשוב שאי"צ ללמוד כלל וכאילו אי"ז זמן לתורה לקרותו בין הזמנים, ואם הראשונים הנהיגו כך בודאי הי' זה לכמה סיבות עצמיות לתורה כידוע אך עתה אי"ז כי אם להפרת התורה לקיים אם תעזבני יום יומים אעזבך וע"י ביטול זה מרגילים עצמם לשחוק וקלות ראש וזולתם מהדברים המגונים, והטובים שבהם יעשו את עצמם כמתעוררים ללמוד פרקים אלו ולא יהי' זה אלא כי אם ימים אחדים.

וכתב בספר מכתבי התעוררות לאחי הגר"ח וז"ל וסייעתא דשמיא מיוחדת קיימת למתעסקים בתורה בזמן שהרבה קורים לו בין הזמנים וממעטים בלימוד, והלימוד כולו לשמה.

זה מה שצריך בזמן הזה ללמוד חזק וזה מה שיועיל הלאה.

שנוכה ללמוד מדרכיו שעיקר ההספד הוא לדלות ממנו כמו שאמרו בגמ' אגרא דהספדא דלויי ויש פירוש לשון לדלות ממעשיו, ויבולע המוות לנצח ומחה ה' אלו' דמעה מעל כל פנים ונאמר אמן.